

УДК 332.32

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2019-6.26>**Перепелюкова О.В.**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті розглянуто методичне забезпечення оцінки фінансового потенціалу регіону та визначено основні переваги та недоліки виокремлених методичних підходів до оцінки фінансового стану регіону. Встановлено, що для аналізу фінансового потенціалу регіону доцільним є використання положення щодо врахування не тільки наявних за офіційними даними ресурсів, але й урахування можливості генерації цих ресурсів на регіональному рівні, що більш точно характеризує фінансовий потенціал регіону. Виокремлено результуючі показники фінансового стану регіону для оцінки його потенціалу на регіональному та державному рівнях, обґрунтовано, що наявність власних доходів в достатньому обсязі характеризує фінансову самостійності регіону. Визначено, що для більш ефективного аналізу фінансового потенціалу регіону доцільним є використання різних методик оцінки, в залежності від специфіки регіону. Визначено, що у сучасних умовах не в достатній мірі використовується підхід на основі побудови сценарних прогнозів щодо зміни фінансового потенціалу регіону на основі впливу на фактори зовнішнього та внутрішнього середовища.

Ключові слова: фінансовий потенціал, регіон, валовий регіональний продукт, оцінка фінансових ресурсів, сценарний підхід.

МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Перепелюкова Е.В.

В статье рассмотрено методическое обеспечение оценки финансового потенциала региона и определены основные преимущества и недостатки выделенных методических подходов к оценке финансового состояния региона. Установлено, что для анализа финансового потенциала региона целесообразно использование положения по учету не только имеющихся по официальным данным ресурсов, но и учета возможности генерации этих ресурсов на региональном уровне, что более точно характеризует финансовый потенциал региона.

Выделены результирующие показатели финансового состояния региона для оценки его потенциала на региональном и государственном уровнях, обосновано, что наличие собственных доходов в достаточном объеме характеризует финансовую самостоятельность региона. Определено, что для более эффективного анализа финансового потенциала региона целесообразно использование различных методик оценки, в зависимости от специфики региона. Определено, что в современных условиях в недостаточной мере используется подход на основе построения сценарных прогнозов по изменению финансового потенциала региона на основе воздействия на факторы внешней и внутренней среды.

Ключевые слова: финансовый потенциал, регион, валовой региональный продукт, оценка финансовых ресурсов, сценарный подход.

METHODICAL SUPPORT OF FINANCIAL POTENTIAL ASSESSMENT OF THE REGIONS OF UKRAINE

Perepeliukova Olena

The article deals with the methodological support for assessing the financial potential of the region. The main advantages and disadvantages of isolated methodological approaches to the assessment of the financial state of the region are identified. It is found that for the analysis of the financial potential of the region, it is advisable to use the provision to take into account not only available resources according to official data, but also to consider the possibility of generating these resources at the regional level, which more accurately characterizes the financial potential of the region. The resultant indicators of the financial status of the region are highlighted to assess its potential at the regional and state levels. It was found that the level of development of the territory, its capacity and effectiveness in inter-territorial cooperation depend on the state of the financial potential of the region. It is determined that the methods used do not consider the factors of regional differences both in natural conditions and in economic structure, which affects the financial capabilities of the regions and their financial potential. It was justified that the availability of own revenues sufficiently characterizes the financial autonomy of the region. It is determined that for more effective analysis of financial potential it is advisable to use data not the national average, but the maximum values of the volume of all financial resources. It is established that the volume of gross regional product produced within a specific region is the most accurate and generic characteristic of its financial potential. It is established that the nature and strength of the influence of factors can be estimated on the basis of calculation of indicators that give a general description of the region, and on the other, the status and volume of sources of formation of financial resources of the region. It is determined that in order to analyze the financial potential of the region more effectively, it is advisable to use different valuation techniques, depending on the specificity of the region. In the work it was found that in modern works, regarding the assessment of the financial potential of the region, most scientists use a mixed or combined approach, which provides methodological support for the assessment of the financial potential of the region based on the use of statistics, expert assessments, comparative characteristics between different indicators, based on the detection of strength influence of each factor on the resultant. It has been determined that under present conditions the approach based on the creation of scenario forecasts regarding the change of the financial potential of the region based on the influence on external and internal environmental factors is not sufficiently used.

Keywords: financial potential, region, gross regional product, estimation of financial resources, scenario approach.

Постановка проблеми. В даний час в умовах децентралізації влади та зміни фінансового перерозподілу коштів в регіонах, важливим є побудова таких фінансових відносин, які дозволили б формувати і використовувати фінансовий потенціал території з максимальним економічним і соціальним ефектом для її просторового розвитку та ефективного міжрегіонального співробітництва.

Необхідність визначення фінансового потенціалу на рівні кожного регіону є однією з головних завдань в розробці будь-яких зведених програм і прогнозів державного розвитку. Для визначення сукупного обсягу фінансового потенціалу регіону необхідно виявити потенційну результативність використання кожного окремо взятого ресурсу території, провести порівняння ресурсів і привести їх до інтегрального виміру, до раціонального поєднання ресурсів для отримання максимально можливого ефекту задоволення потреб регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики сутності, формування та методики оцінки фінансового потенціалу території знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких Г.В. Возняк [2], В.С. Свірський, М.А. Козоріз, Д.А. Гайманов,

С.С. Шумська, Т.Б. Іванова, Ж.Г. Голодова, З.В. Герасимчук [5], Л.А. Костирко, Т.О. Стеценко [6] та інші. Проте, слід зауважити, що наразі не існує єдиного погляду стосовно сутності та методики оцінки фінансового потенціалу регіону. Така ситуація ускладнює розробку та впровадження методичного забезпечення його оцінки, що і викликає необхідність подальших досліджень в даному напрямку.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів щодо методичного забезпечення оцінки фінансового потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу. Регіональні фінанси формуються з різноманітних внутрішніх та зовнішніх джерел. Джерела регіональних бюджетів можна класифікувати за категоріями власності суб'єктів управління на власні, позикові та залучені кошти [1].

Джерелом формування власних фінансів регіонів є кошти, які отримані в бюджет за рахунок діяльності територіальних органів влади, згідно їх повноважень та діяльності у сфері прийняття законодавчих, адміністративних, господарсько-економічних рішень.

Джерелом формування позикових коштів є фінансові ресурси, які надходять до бюджету у вигляді отриманих кредитів, випуску цінних паперів. Слід

зазначити, що дані кошти розглядаються як джерела фінансування дефіциту бюджету.

Залучені джерела фінансування представляють собою кошти, які передані фізичними та юридичними особами в розпорядження територіальних органів влади для вирішення економічних та соціальних завдань, на добровільній основі.

Наявність власних доходів в достатньому обсязі дозволяє говорити про фінансову самостійність регіону. Навпаки, недолік власних джерел фінансування призводить до необхідності залучення дотацій з бюджету вищого рівня, що визначає рівень дотаційності регіону.

Критерієм, що дозволяє кількісно оцінити фінансову самостійність регіону, можна вважати його фінансовий потенціал. З точки зору розвитку фінансової самостійності регіону, важливим є формування стійкого фінансового потенціалу провідних галузей, що визначають його господарську спеціалізацію, таких як промисловість, торгівля, сільське господарство, транспорт та ін.

Від стану фінансового потенціалу регіону залежить рівень розвитку території, її спроможність та ефективність щодо міжрегіональної співпраці, умови життя населення цієї території, на основі державного регулювання економічних та соціальних процесів за допомогою фінансового інструментарію, якій знаходиться у розпорядженні регіональних органів влади. Проте, слід зазначити, що сучасні наукові розробки в питаннях визначення сутності та складу фінансового потенціалу регіону не мають єдності думок. Слід зазначити, що фінансовий потенціал, включає в себе не тільки фінансові ресурси, які є в наявності в регіоні, а також кошти, які можуть бути залучені для ефективної діяльності регіональних органів влади. Фінансовий потенціал регіону включає в себе всі види ресурсів, за наявними документами, які використовуються, або можуть бути використані. На основі теоретичного аналізу визначення категорії фінансовий потенціал регіону з урахуванням сучасних тенденцій у сфері децентралізації влади та розвитку економіки пропонується наступне його визначення: «фінансовий потенціал регіону являє собою механізм генерування, розподілу і перерозподілу всіх наявних і потенційно можливих фінансових ресурсів для реалізації поставлених цілей регіонального розвитку в певний момент часу». На основі такого визначення до фінансових можливостей відносяться показники діяльності кращих об'єктів в регіоні. Дана методика визначається як порівняльний підхід щодо визначення фінансового потенціалу регіону. Підхід, який заснований на аналізі наявних та часткових потенційних фінансових ресурсів з офіційних даних, має назву статистичного підходу. Основним недоліком використання такого підходу є те, що він враховує офіційні дані щодо наявних фінансових ресурсів, а не враховує при цьому інформацію щодо використання фінансового потенціалу. Таке інформаційно-аналітичне забезпечення по конкретному регіону дає можливість порівняння з інформацією різних регіонів, що дає змогу використання додаткових або альтернативних можливостей для оцінки фінансового потенціалу, що лягло в основу методичного забезпечення на основі порівняльного підходу. Згідно з наведеною методикою, формується інформаційно-аналітичне забезпечення щодо генерації фінансових ресурсів тим чи іншим показником (обсяг заощаджень на душу населення,

обсяг податкових надходжень з одного підприємства і т.п.). Для більш ефективного аналізу фінансового потенціалу доцільно використовувати дані не середні по країні (галузі, регіону), а максимальні значення обсягів всіх фінансових ресурсів. Наступним етапом є формування набору коригувальних коефіцієнтів, які повинні відображати особливості тієї чи іншої території. Останнім етапом є розрахунок фінансового потенціалу регіону, коли на базі показників конкретного регіону, з урахуванням потенціалу фінансових можливостей їх реалізації, визначається розмір фінансових ресурсів, які здатний генерувати конкретний регіон [1].

Розмір фінансового потенціалу регіону залежить від низки чинників, які залежать від сфери аналізу. Так, наприклад, при аналізі регіону, в якому найбільшим є розвиток промислової галузі на одного працівника припадає прибутку значно більше, ніж в сільському господарстві. Також необхідно враховувати особливості галузей економіки, які мають більшу доходність, такі як нафтогазова, алкогольна і тютюнова і т.п. З урахуванням методики такого підходу, доцільно визначити недоліки, а саме те, що при його використанні не враховуються чинники відмінності регіонів як за природними умовами, так і за економічною структурою, що впливає на фінансові можливості регіонів та їх фінансових потенціал [1].

Поширення також набув підхід, який заснований на оцінці фінансового потенціалу регіону на основі аналізу макроекономічних показників. Сутність наведеного методу полягає у розрахунку результуючого показника фінансово-економічного стану регіону, який і використовується як основа для розрахунку фінансового потенціалу. На рівні держави таким показником є валовий внутрішній продукт (ВВП), на регіональному рівні – валовий регіональний продукт (ВРП) [2].

Так, на думку А.Б. Ахмедова, обсяг валового регіонального продукту, який вироблено в рамках конкретного регіону є найбільш точною та узагальнюючою характеристикою його фінансового потенціалу. Саме величина ВРП характеризує максимальну величину фінансових ресурсів, які можуть бути використані на даній території [1]. Розрахунок фінансового потенціалу регіону на основі наведеного методичного підходу за формулою (1) [3]:

$$\Phi ПР = \sum_{i=1}^n НБ_i \times K_i \times ВРП \quad (1)$$

де $\Phi ПР$ – фінансовий потенціал регіону;
 $НБ_i$ – національне багатство i -го елемента;
 K_i – коефіцієнт ліквідності i -го елемента;
 n – кількість елементів національного багатства;
 $ВРП$ – валовий регіональний продукт.

Деякі автори використовують термін національне багатство, під яким розуміється фінансові ресурси у відношенні на одиницю ВРП. Щодо показників ліквідності, то вони обираються умовно, виходячи зі стандартних співвідношень. Інші автори С.М. Фролов, для визначення фінансового потенціалу регіону використовують методичний підхід, який засновано на використанні лінійної багатофакторної моделі, яка дозволяє не тільки прогнозувати величину фінансового потенціалу у майбутньому, а також оцінити номінальний розмір потенціалу, тобто максимальну здатність формування фінансових ресурсів [4].

Таблиця 1. Показники, що впливають на рівень і оцінку фінансового потенціалу регіону

Група показників	Показники
Показники загальної характеристики регіону	площа території; загальна чисельність населення (в тому числі кількість міського та сільського населення, кількість пенсіонерів і т.п.); показники демографічного стану регіону (народжуваність, смертність, міграційні рухи, рівень навантаження працездатного населення непрацездатними особами та дітьми і т.п.); стан ринку праці (рівень безробіття, співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці і т.п.); структура економічної системи території (питома вага промислового та аграрного секторів); кількість суб'єктів підприємницької діяльності (за видами, сферами, розмірами, обсягами діяльності)
Показники, що характеризують стан і обсяг джерел формування фінансових ресурсів регіону	загальні результати фінансово-економічної діяльності регіону (обсяг валового регіонального продукту, обсяги зібраних податків, обсяг роздрібної торгівлі тощо); показники інвестиційної привабливості території (обсяги інвестицій, в тому числі іноземних, темпи зростання інвестицій); бюджетні показники (обсяг доходів, витрат, трансфертів) показники фінансової інфраструктури (кількість банків, обсяг активів банківської системи території) показники зовнішньоекономічної діяльності регіону (обсяги імпорту, експорту, сальдо торгового балансу і т.п.)

Лінійна багатофакторна регресія має наступний вигляд (формула 2):

$$Y = b + a_1 \times x_1 + a_2 \times x_2 + \dots + a_n \times x_n \quad (2)$$

де Y – залежна змінна, результуючий фактор – обсяг фінансового потенціалу території в грошових одиницях;

b – вільний член, який фактично показує розмір зміщення теоретичного розподілу щодо фактичного і є константою;

$X_1 \dots X_n$ – незалежні змінні, набір факторів, що визначають розмір бюджетного потенціалу, здійснюють найбільший вплив на його формування;

$a_1 \dots a_n$ – коефіцієнти при відповідних змінних моделі. Вони нормують розмірність змінних, зводячи її до одного знаменника (в нашому випадку гроші), а також характеризує ступінь впливу кожної з змінних на підсумковий результат.

Деякі вчені для оцінки фінансового потенціалу регіону пропонують використання арифметичної оцінки фінансових потоків в рамках конкретного регіону, тобто аналізувати здатність генерувати ці потоки з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів [5]. У таблиці 1 наведено перелік найбільш значущих показників по кожній з розглянутих груп [6].

Характер та сила впливу факторів можливо оцінити на основі розрахунку показників, які дають загальну характеристику регіону (площа, чисельність населення і т.п.), а з іншого, стан та обсяг джерел формування фінансових ресурсів регіону (обсяг валового регіонального продукту, наявність основних засобів, обсяги роздрібної торгівлі тощо).

Сила впливу кожних з факторів дозволяє більш ефективно проваджувати політику розробки необхідних заходів, які дозволяють покращити фінансовий

стан регіону, що позитивно вплине на процеси міжрегіонального співробітництва.

У сучасних роботах, щодо оцінки фінансового потенціалу регіону більшість вчених використовують змішаний або комбінований підхід, який передбачає методичне забезпечення оцінки фінансового потенціалу регіону на основі використання статистичних даних, експертних оцінок, порівняльної характеристики між різними показниками, на основі виявлення сили впливу кожного з факторів на результуючий. На основі такого методичного підходу формується система бальних оцінок щодо оцінки фінансового потенціалу регіону. Така практика щодо методичного підходу застосовується в практиці рейтингових агентств та різними міжнародними інститутами.

Висновки. Таким чином, проведений теоретичний аналіз деяких методичних підходів щодо оцінки фінансового потенціалу регіону дозволив визначити, що в кожному з наведених підходів існують певні недоліки. Для більшості наведених підходів характерним недоліком є те, що вони не враховують що фінансовий потенціал слід розглядати як здатність до генерації певного обсягу фінансових ресурсів, в наслідок чого він є величиною ймовірнісною, що має тимчасові характеристики. На основі чого встановлено, що оцінка фінансового потенціалу обов'язково повинна містити кілька сценаріїв (оптимістичний, нейтральний та песимістичний), з врахуванням ймовірності настання кожного з сценаріїв для кожного регіону на основі впливу на конкретні фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, з урахуванням часового фактору. Проте, такі сценарії не знайшли поширеного впровадження у сучасне методичне забезпечення оцінки фінансового потенціалу регіонів.

1. Ахмедов А.Б. *Фінансовий потенціал регіону та його використання в системі межбюджетних відносин* : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.10. Махачкала, 2005. 27 с.

2. Возняк Г.В. *Фінансовий потенціал регіону та проблеми його оцінки*. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66691.doc.htm (дата звернення: 03.01.2020)

3. Борнос В.Г., Карпенко І.В. *Моделювання макроекономічних індикаторів розвитку регіонів: оцінка рейтингу. «Статистична оцінка соціально-економічного розвитку» праці 11-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницьк, 20 травня 2011 р. Хмельницьк, 2011. С. 143–146.*

4. Фролов С.М. *Бюджетний менеджмент і проблеми розвитку прикордонних територій*. Суми : Вид-во Сумського державного університету, 2010. 316 с.

5. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М. *Фінансова політика сталого розвитку регіону* : Монографія. Луцьк : Надстир'я, 2006. 220с.

6. Стеценко Т.О. Аналіз регіональної економіки : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2002. 116 с.

1. Akhmedov A.B. (2005). *Finansoviy potencial regiona I ego ispolzovanie v sisteme megbydgetnih otnosheniy* [The financial potential of the region and its use in the system of interbudgetary relations]. Makhachkala, 27 p.

2. Wozniak G.V. (2010). *Finansoviy potencial regiona ta problem ego ochenki* [Financial potential of the region and problems of its evaluation]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66691.doc.htm (accessed 03.01.2020)

3. Boronos V.G., Karpenko I.V. (2011). *Modeluvania macroeconomichnih indecatoriv rozvitcu region: ocinka reitingu* [Modeling of macroeconomic indicators of regional development: rating rating]. «Statistical estimation of socio-economic development». Khmel'nitsk, pp. 143–146.

4. Frolov S.M. (2010). *Budgetniy menedgment I problem rozvitku prikordonih teritiriy* [Budget management and border area development problems]. Sumy: Issue of Sumy State University, 316 p.

5. Gerasymchuk Z.V., Vakhovich I.M., Kaminskaya I.M. (2006). *Finansova politika stalogo rozvitku region* [Financial policy for sustainable development of the region]. Monograph. Lutsk: Overhangs, 220 p.

6. Stetsenko T.O. (2002). *Analiz regionalnoi ekonomiki: navchalniy posibnik* [Analysis of the regional economy]: a textbook. Kyiv: KNEU, 116 p.

E-mail: lena.perpelukova@gmail.com